

O'QUVCHILARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA PRAGMATIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH ZARURATI

Muallif: Raxmatullayeva Durdona Ravshanovna ¹, Xurramova Feruza Murod qizi ²

Affiliyatsiya: Pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent¹, Professional ta'limni rivojlantirish instituti, tayanch doktoranti²

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15189333>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda pragmatik kompetensiyasining rivojlanish mexanizmlari tadqiq qilinadi. Shuningdek, kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarga pragmatik kompetensiyani rivojlantirish uchun ishlatiladigan metodlar va amaliy tadbirlar ham ko'rib chiqilgan. Ushbu kompetensiya o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorligini oshirib, ularni real ish sharoitlariga moslashishga va samarali ishlashga o'rgatadi. Maqola o'qitish jarayonlarida interaktiv metodlar, amaliyotlar, loyihalar, stajirovkalar va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish kabi mexanizmlarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Kasbiy ta'lim, pragmatik kompetensiya, o'quvchilarni tayyorlash, amaliy ko'nikmalar, interaktiv o'qitish, loyiha asosidagi o'qitish, mentorlik tizimi, stajirovka, simulyatsiya, ijtimoiy hamkorlik, kasbiy faoliyat

KIRISH

Pragmatik kompetensiya – bu o'quvchilarning kundalik hayotdagi va kasbiy faoliyatdagi muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan amaliy ko'nikmalar va bilimlarni to'plashga asoslangan kompetensiya turidir. Bu kompetensiya, asosan, ta'lim jarayonida o'quvchilarga nafaqat nazariy bilimlar, balki bu bilimlarni real hayotda qo'llay olish ko'nikmalarini ham o'rgatadi. Pragmatik kompetensiya, shuningdek, o'quvchilarning turli vaziyatlarda muammolarni hal qilishda zarur bo'lgan tezkor fikrlash, ijtimoiy muloqot va qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Pragmatik kompetensiyaning asosiy komponentlari, o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlanishida muhim ahamiyatga ega. Bu komponentlar har biri o'quvchilarga turli kasbiy va ijtimoiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga yordam beradi. Shu bilan birga, turli olimlar va tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan izlanishlar bu kompetensiyalarning rivojlanishi va ularning ta'lim jarayoniga qo'llanilishiga katta e'tibor qaratgan.

1. Amaliy ko'nikmalar. Amaliy ko'nikmalar o'quvchining o'ziga kerakli bilimlarni real sharoitda qo'llashga qodir bo'lishini ta'minlaydi. Bu komponent, o'quvchilarning nafaqat sinfda, balki ish joyida ham samarali faoliyat yuritishga tayyorlanishiga yordam beradi. V.V. Davydov o'zining pedagogik nazariyasida amaliy ko'nikmalarning o'quv jarayonida mustahkamlanishi lozimligini ta'kidlagan. U shuningdek, o'quvchilarni

haqiqiy vaziyatlarda qo'llaniladigan bilim va ko'nikmalar bilan tanishtirish muhimligini qayd etgan [2: 180].

2. Ijtimoiy va kommunikativ kompetensiya. O'quvchilarning boshqalar bilan samarali muloqot qilish va ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri xulq-atvorni tanlash qobiliyati, ayniqsa, kasbiy sohada muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarurdir. **A. Musayeva** bu komponentga alohida e'tibor qaratgan va u o'quvchilarga kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishda pedagogik metodlarning ahamiyatini ta'kidlagan. Uning fikricha, kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi ijtimoiy va ish muhitida samarali faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan asosiy elementlardan biridir [3: 63].

3. Qaror qabul qilish. Qaror qabul qilish qobiliyati o'quvchining har qanday ish sharoitida tez va to'g'ri qarorlar qabul qilishga tayyor bo'lishini anglatadi. Bu komponent o'quvchilarning muhim ishlarni tez va samarali hal qilishini ta'minlaydi. **R. X. Abdualimovich** o'z ishlarida, qaror qabul qilishda analitik fikrlashning ahamiyatini ko'rsatgan va bu qobiliyatni rivojlantirish uchun ta'lim jarayonida maxsus mashqlarni tavsiya etgan. Shuningdek, u o'quvchilarning muammolarni hal qilishda qarorlar qabul qilishning amaliy ko'nikmalarini o'zlashtirishi kerakligini ta'kidlagan [1: 92].

4. Muammolarni hal qilish. Muammolarni hal qilish ko'nikmasi o'quvchilarga real hayotdagi muammolarni yechishda yordam beradi. Bu, o'z navbatida, pragmatik kompetensiyaning ajralmas qismlaridan biridir. **A. Tuychiyev** o'zining pedagogik tadqiqotlarida o'quvchilarga analitik va tanqidiy fikrlashni o'rgatishning muhimligini ta'kidlagan. U shuni ta'kidlashicha, muammolarni hal qilishda ko'nikmalarni o'rganish o'quvchilarga real sharoitlarda muvaffaqiyatli ishlashga imkon beradi. Bu ko'nikmalar nafaqat sinfda, balki kasbiy hayotda ham o'quvchilarga yordam beradi [5: 32].

5. Integratsiya va moslashuvchanlik. Integratsiya va moslashuvchanlik o'quvchilarga o'z bilimlarini yangi sharoitlarda qo'llashni o'rgatadi. Bu kompetensiya o'quvchilarning o'z bilim va ko'nikmalarini o'zgaruvchan sharoitlarga moslashtirishga tayyor bo'lishini ta'minlaydi. **Tairov va Askarovalar** o'zlarining tadqiqotlarida, integratsiya va moslashuvchanlikni rivojlantirishda multidisipliner yondashuvning ahamiyatini ko'rsatgan. U o'quvchilarga yangi vaziyatlarga tezda moslashish va o'z bilimlarini amalda qo'llashni o'rgatishda amaliy mashg'ulotlarni taklif qilgan [4: 668].

Shu tarzda, pragmatik kompetensiyaning har bir tarkibiy qismi o'quvchilarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Tadqiqotlar orqali, o'quvchilarga nafaqat kasbiy bilimlarni, balki real sharoitlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ham rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadi. Bu kompetensiyalarni rivojlantirish esa, o'quvchilarning nafaqat mehnat bozori talablariga mos kelishini, balki turli ijtimoiy vaziyatlarda ham muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi.

Pragmatik kompetensiya o'quvchilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan, balki amaliy ko'nikmalar va kasbiy etika bilan ham tanishtiradi. Bu kompetensiya o'quvchilarga o'z kasbiy faoliyatida mavjud bo'lgan har xil vaziyatlarga moslashish, samarali muloqot qilish va ish joyidagi muammolarni hal qilish imkonini beradi. O'quvchilarda pragmatik kompetensiyaning rivojlanishi, ularning ijtimoiy muloqot va kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishishlarini ta'minlaydi. Shu bilan birga, bu kompetensiya o'quvchilarning professional rivojlanishini va o'z kasbiy sohalarida muvaffaqiyatli ishlashlarini ta'minlash uchun zarur.

Kasbiy ta'limda pragmatik kompetensiyani rivojlantirish uchun bir qator mexanizmlar mavjud. Bu mexanizmlar orqali o'quvchilarga amaliy bilimlar, ko'nikmalar va qobiliyatlar beriladi. Quyida ularning ba'zilari keltirilgan:

- **O'qitish va treninglar:** O'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash uchun maxsus treninglar va o'quv dasturlari tashkil etish zarur. Ushbu treninglar o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi va ularni real ish sharoitlariga tayyorlaydi. Treninglar va amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilar turli vaziyatlarda qanday harakat qilishni o'rganadilar.
- **Loyiha asosida o'qitish:** O'quvchilarga real kasbiy muammolarni hal qilishda yordam beradigan loyiha asosidagi o'qitish metodikasi samarali natijalar beradi. Loyiha asosida o'qitish o'quvchilarning muammolarni hal qilishda ijtimoiy, amaliy va pragmatik yondashuvlarni qo'llashga yordam beradi.
- **Amaliyot va stajirovka:** Amaliyot va stajirovka o'quvchilarga kasbiy faoliyatga tayyorlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni berishga imkon yaratadi. Bu jarayonlar orqali o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni, balki ish joyidagi tajribalarni ham o'zlashtiradilar.

Ijtimoiy hamkorlik va muloqot: O'quvchilarga o'z kasbiy faoliyatida samarali muloqot qilish va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish juda muhimdir. Ijtimoiy muloqotda ishtirok etish, o'quvchilarning konfliktlarni hal qilish va guruhda ishlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

XULOSA

O'quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda pragmatik kompetensiyaning rivojlanishi nafaqat o'quvchilarning amaliy ko'nikmalarini oshirish, balki ularni real ish sharoitlariga moslashishga va samarali faoliyat yuritishga o'rgatish uchun muhim omil hisoblanadi. Pragmatik kompetensiya, o'quvchilarga bilimlarni faqat nazariy darajada egallashni emas, balki bu bilimlarni amaliyotda qo'llashni ham talab qiladi. Shu bilan birga, ijtimoiy muloqot, qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish kabi muhim ko'nikmalarni rivojlantirish orqali o'quvchilarning kasbiy tayyorgarligi yanada mustahkamlanadi. Ta'lim jarayonida interaktiv metodlar, loyiha asosidagi o'qitish, stajirovka kabi tizimlari kabi metodlar orqali pragmatik kompetensiyani rivojlantirish mumkin. Ushbu metodlar o'quvchilarga nafaqat teoriyalarga asoslangan bilimlarni, balki real hayotdagi sharoitlarda ishlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini ham berishga imkon yaratadi. O'quvchilarga har tomonlama yondashuvni qo'llash, ularni nafaqat kasbiy faoliyatga tayyorlash, balki ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga moslashishga ham o'rgatadi.

Shu bilan birga, pragmatik kompetensiyaning rivojlanishi kasbiy ta'limning samaradorligini oshiradi, o'quvchilarning ish joylaridagi muvaffaqiyatini ta'minlaydi va ularni kelajakdagi professional faoliyatiga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. O'quvchilarning yuqori darajadagi pragmatik kompetensiyasini shakllantirish ta'lim tizimi va jamiyat uchun katta ahamiyatga ega bo'lib, ularning kelajakdagi muvaffaqiyatiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdualimovich R. X. Kasbiy kommunikativ kompetensiya shaxsning ichki madaniyati sifatida //international journal of science and technology. – 2024. – S. 92.
2. Davydov V.V. Pedagogicheskie teorii i praktika: Razvitiye obucheniya // Podgotovka uchashchikh k professional'noy deyatel'nosti. – Moskva: Pedagogika, 2005. – 180 s.
3. Musaeva A. Talabalarda kommunikativ kompetentlikni tarkib toptirishning ijtimoiy pedagogik ahamiyati //Jurnal akademicheskix issledovaniy novogo Uzbekistana. – 2024. – T. 1. – №. 3. – S. 63.
4. D.Raxmatullaeva “Инновацион технологиялар асосида рақобатбардош мутахассисларни тайёрлаш” Oliy ta'lim muassasalarida raqobatbordosh kadrlar tayyorlashning zamonaviy integratsiyasini ta'minlash: muammolar va yechimlar” mavzusidagi Respublika miqyosidagi ilmiy-texnikaviy anjuman materaillar to'plami. -T.:2022
5. Tairov S. M., Askarova B. A. Pedagogik integratsiya ta'limni integrallash toifasi sifatida //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – T. 3. – №. 6. – S. 668.
6. Tuychiyev A. Raqamli texnologiyalar davrida tanqidiy fikrlashning ahamiyati //Farg'ona davlat universiteti. – 2023. – №. 1. – S. 32.

